

Υπόθεση T-43/02

Jungbunzlauer AG

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

«Ανταγωνισμός — Συμπράξεις — Κιτρικό οξύ — Άρθρο 81 ΕΚ — Πρόστιμο — Άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 — Δυνατότητα καταλογισμού της συμπεριφοράς σε μια θυγατρική εταιρία — Αρχή “ουδεμία ποινή άνευ νόμου” — Κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων — Αρχή της αναλογικότητας — Αρχή ne bis in idem — Δικαίωμα προσβάσεως στον φάκελο»

Απόφαση του Πρωτοδικείου (τρίτο τμήμα) της 27ης Σεπτεμβρίου 2006 . . . II - 3448

Περίληψη της αποφάσεως

1. Κοινοτικό δίκαιο — Γενικές αρχές του δικαίου — Ασφάλεια δικαίου
2. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15 § 2· ανακοίνωση 98/C 9/03 της Επιτροπής)

3. Ανταγωνισμός — Κοινοτικοί κανόνες — Παραβάσεις — Καταλογισμός
(Άρθρο 81 § 1, ΕΚ)
4. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός — Κριτήρια — Πραγματικός
αντίκτυπος στην αγορά
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15 § 2· ανακοίνωση 98/С 9/03 της Επιτροπής,
σημείο 1 Α, εδ. 1)
5. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός — Κριτήρια — Σοβαρότητα της
παραβάσεως
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15)
6. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός — Κριτήρια — Σοβαρότητα της
παραβάσεως
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15 § 2)
7. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός — Κριτήρια — Σοβαρότητα της
παραβάσεως
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15 § 2)
8. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15 § 2· ανακοίνωση 98/С 9/03 της Επιτροπής)
9. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός — Κριτήρια — Σοβαρότητα της
παραβάσεως
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15 § 2)
10. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός — Κριτήρια — Σοβαρότητα της
παραβάσεως — Ελαφρυντικές περιστάσεις
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15· ανακοίνωση 98/С 9/03 της Επιτροπής, σημείο 3)
11. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Κοινοτικές κυρώσεις και κυρώσεις επιβαλλόμενες εντός
κράτους μέλους ή εντός τρίτου κράτους λόγω παραβάσεως του εθνικού δικαίου του
ανταγωνισμού
(Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15)

12. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Κοινοτικές κυρώσεις και κυρώσεις επιβαλλόμενες από τις αρχές κράτους μέλους λόγω παραβάσεως του εθνικού δικαίου του ανταγωνισμού (Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15)
13. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός (Άρθρα 81 § 1, ΕΚ και 82 ΕΚ Συμφωνία για τον ΕΟΧ, άρθρο 53 § 1 κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 15 § 2)
14. Ανταγωνισμός — Διοικητική διαδικασία — Σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας — Πρόσβαση στον φάκελο (Άρθρο 81 § 1, ΕΚ κανονισμός 17 του Συμβουλίου, άρθρο 19 § 1)
15. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Εξουσία εκτιμήσεως της Επιτροπής — Δικαστικός έλεγχος (Άρθρο 229 ΕΚ)

1. Η αρχή «ουδεμία ποινή άνευ νόμου» συνιστά απόρροια της αρχής της ασφάλειας δικαίου, η οποία αποτελεί γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου και η οποία απαιτεί, ιδίως, να είναι σαφής και ακριβής κάθε κοινοτική διάταξη, και ιδίως όταν η εν λόγω διάταξη επιβάλλει ή παρέχει τη δυνατότητα να επιβληθούν κυρώσεις, ώστε οι ενδιαφερόμενοι να μπορούν να γνωρίζουν σαφώς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτή και να λαμβάνουν τα ανάλογα μέτρα.

τούτο δε, μεταξύ άλλων, όσον αφορά τα ποινικά αδικήματα και τις ποινές, είναι επιβεβλημένη τόσο ως προς τους κανόνες ποινικού χαρακτήρα όσο και ως προς τις ειδικές διοικητικές πράξεις που επιβάλλουν ή παρέχουν τη δυνατότητα να επιβληθούν διοικητικές κυρώσεις. Εφαρμόζεται όχι μόνον επί των κανόνων που στοιχειοθετούν τα συστατικά στοιχεία μιας παραβάσεως, αλλά και επί εκείνων που ορίζουν τις συνέπειες που απορρέουν από την παράβαση των πρώτων.

Η ως άνω αρχή, η οποία αποτελεί μέρος των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου επί των οποίων έχουν θεμελιωθεί οι κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και η οποία έχει καθιερωθεί με διάφορες διεθνείς συνθήκες και, ιδίως, με το άρθρο 7 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου,

Συναφώς, από το άρθρο 7, παράγραφος 1, της εν λόγω Συμβάσεως προκύπτει ότι ο νόμος πρέπει να ορίζει σαφώς τα αδικήματα και τις ποινές που τα κολάζουν. Η προϋπόθεση αυτή πληρούται όταν ο πολίτης μπορεί να γνωρίζει, με βάση το κείμενο της σχετικής διατάξεως και, εν ανάγκη, με τη βοήθεια της

ερμηνείας που δίδεται στην εν λόγω διάταξη από τα δικαστήρια, ποιες πράξεις και παραλείψεις στοιχειοθετούν την ποινική ευθύνη του.

Από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προκύπτει ότι το άρθρο 7, παράγραφος 1, της Συμβάσεως δεν απαιτεί να είναι οι όροι των διατάξεων, δύναμει των οποίων επιβάλλονται οι ως άνω κυρώσεις, ακριβείς μέχρι σημείου ώστε να είναι προβλέψιμες με απόλυτη βεβαιότητα οι συνέπειες που μπορούν να απορρέουν από την παράβαση των εν λόγω διατάξεων. Συγκεκριμένα, κατά την ως άνω νομολογία, η ύπαρξη αορίστων όρων εντός της διατάξεως δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκην παράβαση του εν λόγω άρθρου 7. Έτσι, η έννοια του δικαίου που χρησιμοποιείται στο άρθρο αυτό αντιστοιχεί σε εκείνη του νόμου που περιλαμβάνεται σε άλλα άρθρα της Συμβάσεως. Επιπλέον, αρκετοί νόμοι δεν παρουσιάζουν απόλυτη ακρίβεια και πολλοί εξ αυτών, λόγω της ανάγκης να αποφευχθεί η υπερβολική αυστηρότητα και της ανάγκης προσαρμογής στις μεταβολές της καταστάσεως, χρησιμοποιούν, εκ των πραγμάτων, κατά το μάλλον ή ήττον ασαφή διατύπωση, λαμβανομένου υπόψη ότι η ερμηνεία τους και η εφαρμογή τους εξαρτώνται από την πρακτική. Ωστόσο, κάθε νόμος προϋποθέτει την ύπαρξη ποιοτικών όρων, στους οποίους περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, εκείνοι της δυνατότητας προσβάσεως και της δυνατότητας προβλέψεως. Το γεγονός ότι ένας νόμος απονέμει εξουσία εκτιμήσεως δεν προσκρούει, αυτό καθ' εαυτό, στην απαίτηση της δυνατότητας προβλέψεως, υπό την προϋπόθεση ότι η έκταση και ο τρόπος ασκήσεως μιας τέτοιας εξουσίας ορίζονται με επαρκή σαφήνεια, λαμβανομένου υπόψη του επίμαχου θεμιτού σκοπού, ώστε να παρέχουν στο άτομο επαρκή προστασία από την αυθαιρεσία.

Τέλος, εκτός από το ίδιο το κείμενο του νόμου, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου λαμβάνει υπόψη και την πάγια και δημοσιευθείσα νομολογία κατά την εκτίμηση του συγκεκριμένου ή όχι χαρακτήρα των χρησιμοποιούμενων εννοιών.

Εξάλλου, η συνεκτίμηση των κοινών συνταγματικών παραδόσεων των κρατών μελών δεν παρέχει τη δυνατότητα να προσδοθεί στη γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου, την οποία συνιστά η αρχή «ουδεμία ποινή άνευ νόμου», διαφορετική ερμηνεία.

(βλ. σκέψεις 71-73, 75-81)

2. Στον τομέα του ανταγωνισμού, το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις δεν είναι σε θέση, εκ των προτέρων, να γνωρίζουν με ακρίβεια το επίπεδο των προστίμων που θα επιλέξει η Επιτροπή σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση δεν είναι ικανό να αποδείξει ότι το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 παραβιάζει την αρχή «ουδεμία ποινή άνευ νόμου».

Συγκεκριμένα, προκειμένου να αποφευχθεί η υπερβολική αυστηρότητα του κανόνα δικαίου και να καταστεί δυνατή η προσαρμογή του κανόνα δικαίου στις περιστάσεις, πρέπει να επιτραπεί ορι-

σμένος βαθμός ελλείψεως προβλεψιμότητας όσον αφορά την κύρωση που μπορεί να επιβληθεί για μια συγκεκριμένη παράβαση. Έτσι, ένα πρόστιμο που περιλαμβάνει μια ακούοντως περιορισμένη διακύμανση μεταξύ του κατώτατου προστίμου και του ανώτατου προστίμου που μπορεί να επιβληθεί για μια συγκεκριμένη παράβαση είναι ικανό να συμβάλει στην αποτελεσματικότητα της εν λόγω κυρώσεως, τόσο από την άποψη της εφαρμογής της όσο και από την άποψη της εξουσίας της κυρώσεως αυτής ως προς το αποτρεπτικό αποτέλεσμά.

Συναφώς, η Επιτροπή δεν διαθέτει απεριόριστο περιθώριο εκτιμήσεως για τον καθορισμό των προστίμων σε περίπτωση παραβάσεως των κανόνων του ανταγωνισμού, καθόσον οφείλει να τηρεί το ανώτατο όριο που καθορίζεται σε συνάρτηση με τον κύκλο εργασιών της οικείας επιχειρήσεως. Ειδικότερα, το ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών της οικείας επιχείρησης είναι εύλογο, λαμβανομένων υπόψη των συμφερόντων που προστατεύει η Επιτροπή στην περίπτωση παραβάσεων όπως τα καρτέλ. Επιπλέον, η εκτίμηση του εύλογου χαρακτήρα των προστίμων που μπορούν να επιβληθούν βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 δεν πρέπει να διεξάγεται με απόλυτους όρους, αλλά με σχετικούς όρους, ήτοι σε σχέση με τον κύκλο εργασιών του παραβαίνοντος.

Ομοίως, η Επιτροπή οφείλει να τηρεί τις γενικές αρχές του δικαίου, και ειδικότερα τις αρχές της ίσης μεταχειρίσεως και της αναλογικότητας, καθώς και τα

κριτήρια και τη μέθοδο υπολογισμού που πρέπει να εφαρμόζει στο πλαίσιο του καθορισμού του ύψους των προστίμων.

Εξάλλου, βάσει των κριτηρίων που έγιναν δεκτά με το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, η ίδια η Επιτροπή ανέπτυξε μια αφορώσα τη λήψη αποφάσεων πρακτική που είναι δημοσίως γνωστή και προσιτή. Καίτοι, βεβαίως, η προγενέστερη αφορώσα τη λήψη αποφάσεων πρακτική της Επιτροπής δεν δεσμεύει, αυτή καθ' εαυτήν, την Επιτροπή κατά τον καθορισμό του ύψους ενός προστίμου, γεγονός παραμένει ότι, δυνάμει της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, η οποία αποτελεί γενική αρχή του δικαίου και την οποία οφείλει η Επιτροπή να τηρεί, η Επιτροπή δεν μπορεί να αντιμετωπίζει παρόμοιες καταστάσεις κατά τρόπο διαφορετικό ή διαφορετικές καταστάσεις καθ' όμοιο τρόπο, εκτός εάν μια τέτοια αντιμετώπιση δικαιολογείται αντικειμενικώς.

Ως εκ περισσού, με σκοπό τη διαφάνεια και προκειμένου να αυξηθεί η ασφάλεια δικαίου των οικείων επιχειρήσεων, η Επιτροπή δημοσίευσε κατευθυντήριες γραμμές στις οποίες εκθέτει τη μέθοδο υπολογισμού που αυτοδεσμεύεται να ακολουθεί σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 253 ΕΚ, η Επιτροπή οφείλει να παράσχει αιτιολογία, ιδίως όσον αφορά το ύψος του

προστίμου που επιβλήθηκε και τη μέθοδο που επελέγη συναφώς. Από την ως άνω αιτιολογία πρέπει να προκύπτει, κατά τρόπο σαφή και μη διφορούμενο, η συλλογιστική της Επιτροπής κατά τρόπο που να καθιστά δυνατό στους ενδιαφερομένους να γνωρίζουν τους λόγους που δικαιολογούν τη λήψη του μέτρου προκειμένου να εκτιμήσουν αν θα προσφύγουν ενώπιον του κοινοτικού δικαστή και, ενδεχομένως, κατά τρόπο που να καθιστά δυνατό στον τελευταίο να ασκεί τον έλεγχό του.

εντός της οποίας διαπράχθηκε η παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού μεταβιβάζει τις δραστηριότητές της σε μια άλλη εταιρία του ιδίου ομίλου, το γεγονός ότι η πρώτη εταιρία εξακολουθεί να υφίσταται ως νομική οντότητα δεν αποκλείει ότι, από την άποψη του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού, η δεύτερη εταιρία μπορεί να καταστεί υπεύθυνη για τις πράξεις που τέλεσε η πρώτη.

(βλ. σκέψεις 122, 132)

(βλ. σκέψεις 82-91)

3. Όταν το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ απαγορεύει στις επιχειρήσεις ιδίως να συνάπτουν συμφωνίες ή να συμμετέχουν σε εναρμονισμένες πρακτικές που δύνανται να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και που έχουν ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς, απευθύνεται σε οικονομικές ενότητες συγκροτούμενες από σύνολα υλικών και ανθρώπινων στοιχείων, που μπορούν να συντελέσουν από κοινού στη διάπραξη παραβάσεως της διατάξεως αυτής.

Όταν, μεταξύ του χρονικού σημείου κατά το οποίο διαπράχθηκε η παράβαση και του χρονικού σημείου κατά το οποίο η οικεία επιχείρηση οφείλει να λογοδοτήσει για την παράβαση αυτή, η εταιρία που είναι υπεύθυνη για τις δραστηριότητες του ομίλου στην αγορά

4. Σύμφωνα με το σημείο 1 Α, πρώτο εδάφιο, των κατευθυντηρίων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ, η Επιτροπή, κατά τον εκ μέρους της υπολογισμό του προστίμου με βάση τη σοβαρότητα της παραβάσεως, λαμβάνει υπόψη, μεταξύ άλλων, τον πραγματικό αντίκτυπο της παραβάσεως στην αγορά, εφόσον αυτός είναι δυνατό να εκτιμηθεί. Ο εν λόγω δυνάμενος να εκτιμηθεί αντίκτυπος της συμπτέξεως πρέπει να θεωρείται ότι έχει επαρκώς αποδειχθεί αν η Επιτροπή είναι σε θέση να παράσχει συγκεκριμένες και αξιόπιστες ενδείξεις από τις οποίες να προκύπτει, με εύλογη πιθανότητα, ότι η σύμπραξη είχε αντίκτυπο στην αγορά.

Συγκεκριμένα, η εξέταση του αντικτύπου μιας συμπτέξεως στην αγορά συνεπάγεται κατ' ανάγκην τη χρησιμοποίηση υποθέσεων. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή πρέπει κυρίως να εξετάσει ποια θα ήταν η τιμή του

επίμαχου προϊόντος αν δεν υπήρχε η σύμπραξη. Κατά την εξέταση όμως των αιτιών της πραγματικής εξελίξεως των τιμών, είναι παρακινδυνευμένο να γίνονται υποθέσεις σχετικά με την αντίστοιχη επίδραση καθεμιάς από τις αιτίες αυτές. Πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το αντικειμενικό γεγονός ότι, λόγω της συμπράξεως σχετικά με τις τιμές, τα μέρη παραιτήθηκαν ακριβώς από την ελευθερία τους να ανταγωνίζονται στον τομέα των τιμών. Έτσι, η αξιολόγηση της επιρροής παραγόντων άλλων πέραν αυτής της εκούσιας αποχής των μερών της συμπράξεως στηρίζεται κατ' ανάγκην σε πιθανότητες που είναι εύλογες και οι οποίες δεν μπορούν να εκφραστούν ποσοτικά με ακρίβεια.

(βλ. σκέψη 161)

Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να προσάπτεται στην Επιτροπή ότι στηρίχθηκε στον πραγματικό αντίκτυπο μιας συμπράξεως στην αγορά που έχει αντικείμενο αντίθετο προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, όπως είναι μια σύμπραξη σχετικά με τις τιμές ή σχετικά με ποσοστώσεις, χωρίς να εκφράσει ποσοτικά τον αντίκτυπο αυτό ή χωρίς να παράσχει τα αριθμητικά στοιχεία της σχετικής εκτιμήσεως, καθόσον άλλως θα έχανε την πρακτική του αποτελεσματικότητα το κριτήριο του σημείου 1 Α, πρώτο εδάφιο, των κατευθυντηρίων γραμμών.

(βλ. σκέψεις 151-155)

5. Στον τομέα του ανταγωνισμού, το βάρος αποδείξεως της υπάρξεως αποτελεσμάτων της παραβάσεως στην επίμαχη αγορά, το οποίο φέρει η Επιτροπή όταν λαμβάνει υπόψη τα εν λόγω αποτελέσματα στο πλαίσιο του υπολογισμού του

προστίμου με βάση τη σοβαρότητα της παραβάσεως, είναι λιγότερο επαχθές από εκείνο που φέρει η Επιτροπή όταν οφείλει να αποδείξει την ύπαρξη, αυτή καθ' εαυτή, μιας παραβάσεως σε περίπτωση συμπράξεως. Συγκεκριμένα, για να ληφθεί υπόψη ο πραγματικός αντίκτυπος της συμπράξεως στην αγορά, αρκεί, σύμφωνα με την ως άνω απόφαση, να προβάλλει η Επιτροπή «σοβαρούς λόγους για τους οποίους πρέπει [αυτός] να ληφθεί υπόψη».

6. Κατά τον καθορισμό της σοβαρότητας μιας παραβάσεως στον τομέα του ανταγωνισμού, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, μεταξύ άλλων, το κανονιστικό και οικονομικό πλαίσιο της επιτιμώμενης συμπεριφοράς. Συναφώς, για να εκτιμήσει τον πραγματικό αντίκτυπο μιας παραβάσεως στην αγορά, η Επιτροπή πρέπει να αναφέρεται στη λειτουργία του ανταγωνισμού που θα υπήρχε κανονικά αν δεν υφίστατο η παράβαση.

Αφενός, από τα ανωτέρω προκύπτει ότι, στην περίπτωση συμπράξεων που αφορούν τις τιμές, πρέπει να διαπιστώνεται —με εύλογο βαθμό πιθανότητας— ότι οι συμφωνίες παρέσχον πράγματι τη δυνατότητα στα εμπλεκόμενα μέρη να φθάσουν σε ένα επίπεδο τιμών ανώτερο από εκείνο που θα επικρατούσε αν δεν υφίστατο η σύμπραξη. Αφετέρου, από τα προαναφερθέντα απορρέει ότι, στο πλαίσιο της εκτιμήσεώς της, η Επιτροπή πρέπει να λαμβάνει υπόψη όλες τις

αντικειμενικές συνθήκες της σχετικής αγοράς, συνεκτιμώντας το οικονομικό και ενδεχομένως κανονιστικό πλαίσιο που επικρατεί. Πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ύπαρξη, ενδεχομένως, «αντικειμενικών οικονομικών παραγόντων» από τους οποίους προκύπτει ότι, στο πλαίσιο της «ελεύθερης λειτουργίας του ανταγωνισμού», το επίπεδο των τιμών δεν θα είχε εξελιχθεί κατά τον ίδιο τρόπο με το επίπεδο των εφαρμοσθεισών τιμών.

(βλ. σκέψεις 177-179)

7. Η σοβαρότητα των παραβάσεων των κανόνων του ανταγωνισμού πρέπει να αποδεικνύεται βάσει διαφόρων στοιχείων όπως είναι, μεταξύ άλλων, οι ιδιαίτερες περιστάσεις της υποθέσεως και το πλαίσιο της, τούτο δε χωρίς να υφίσταται δεσμευτικός ή εξαντλητικός κατάλογος κριτηρίων που πρέπει υποχρεωτικά να λαμβάνονται υπόψη.

Ομοίως, μεταξύ των στοιχείων εκτίμησης της σοβαρότητας της παραβάσεως μπορούν, κατά περίπτωση, να περιλαμβάνονται ο όγκος και η αξία των εμπορευμάτων που αποτελούν το αντικείμενο της παραβάσεως, καθώς και το μέγεθος και η οικονομική ισχύς της επιχείρησης και, συνεπώς, η επιρροή που μπορεί η τελευταία να ασκήσει επί της σχετικής αγοράς. Επομένως, είναι θεμιτό, αφενός, να λαμβάνεται υπόψη, για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου, τόσο ο ολικός κύκλος εργασιών της επιχείρησης, που αποτελεί

ένδειξη, έστω και κατά προσέγγιση και ατελή, του μεγέθους και της οικονομικής ισχύος της, όσο και το μερίδιο αγοράς των οικείων επιχειρήσεων εντός της σχετικής αγοράς, το οποίο μπορεί να παράσχει κάποια ένδειξη όσον αφορά την έκταση της παραβάσεως. Αφετέρου, από τα ανωτέρω προκύπτει ότι δεν πρέπει να προσδίδεται ούτε στο ένα ούτε στο άλλο από τα μεγέθη αυτά δυσανάλογη σημασία σε σχέση προς τα άλλα στοιχεία εκτίμησης, οπότε ο καθορισμός του καταλλήλου ποσού του προστίμου δεν μπορεί να είναι αποτέλεσμα απλού υπολογισμού στηριζόμενου στον ολικό κύκλο εργασιών.

(βλ. σκέψεις 213-214, 227)

8. Όσον αφορά τον καθορισμό του ύψους των επιβλητέων στις διάφορες επιχειρήσεις που μετείχαν στην ίδια παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού προστίμων, είναι θεμιτό, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ, το να μην καθορίζει η Επιτροπή τα πρόστιμα σε συνάρτηση με τον κύκλο εργασιών που πραγματοποιήθηκε από καθεμία από τις οικείες επιχειρήσεις στην επίμαχη αγορά, αλλά το να εφαρμόζει, ως σημείο εκκίνησης του υπολογισμού της για όλες τις οικείες επιχειρήσεις, ένα απόλυτο ποσό που καθορίζεται σε συνάρτηση με τη φύση της διαπραχθείσας παραβάσεως, ποσό το οποίο διαμορφώνεται, εν συνεχεία,

για καθεμία από τις οικείες επιχειρήσεις σε συνάρτηση με πλείονα στοιχεία.

(βλ. σκέψη 223)

9. Η αρχή της αναλογικότητας επιβάλλει οι πράξεις των κοινοτικών θεσμικών οργάνων να μην υπερβαίνουν τα όρια αυτού που είναι πρόσφορο και αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού.

Στο πλαίσιο του υπολογισμού των προστίμων, η σοβαρότητα των παραβάσεων πρέπει να αποδεικνύεται βάσει διαφόρων στοιχείων και δεν πρέπει να προσδίδεται σε κανένα από τα στοιχεία αυτά δυσανάλογη σημασία σε σχέση προς τα άλλα στοιχεία εκτιμήσεως.

Η αρχή της αναλογικότητας συνεπάγεται ότι η Επιτροπή οφείλει να καθορίζει το πρόστιμο κατ' αναλογία προς τα στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη για να εκτιμηθεί η σοβαρότητα της παραβάσεως και ότι οφείλει, επ' αυτού, να εφαρμόζει τα εν λόγω στοιχεία κατά τρόπο συνεπή και αντικειμενικώς δικαιολογημένο.

(βλ. σκέψεις 226-228)

10. Το σημείο 3, πρώτη περίπτωση, των κατευθυντηρίων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ, προβλέπει ότι χορηγείται μείωση του ποσού του προστίμου λόγω ελαφρυντικών περιστάσεων αν, παραδείγματος χάρι, η οικεία επιχείρηση διαδραμάτισε «αποκλειστικά παθητικό ρόλο στη διάπραξη της παράβασης ή μιμήθηκε απλώς τη συμπεριφορά άλλων επιχειρήσεων».

Μεταξύ των στοιχείων από τα οποία μπορεί να προκύψει ο παθητικός ρόλος επιχειρήσεως εντός μιας συμπράξεως, μπορούν να ληφθούν υπόψη ο αισθητά πιο σποραδικός χαρακτήρας της συμμετοχής της στις συσκέψεις σε σχέση με τα άλλα μέλη της συμπράξεως καθώς και η μεταγενέστερη είσοδός της στην αγορά που αποτέλεσε αντικείμενο της παραβάσεως, ανεξαρτήτως της διάρκειας της συμμετοχής της σ' αυτήν ή ακόμη η ύπαρξη ρητών σχετικών δηλώσεων εκπροσώπων τρίτων επιχειρήσεων που μετείχαν στην παράβαση. Εξάλλου, ο «αποκλειστικά παθητικός ρόλος» του μέλους μιας συμπράξεως συνεπάγεται ότι το εν λόγω μέλος έχει υιοθετήσει «συγκρατημένη συμπεριφορά», δηλαδή δεν υφίσταται ενεργός συμμετοχή στην κατάρτιση της αντίθετης προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμφωνίας ή των αντιθέτων προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμφωνιών.

Επομένως, δεν αρκεί το ότι, για ορισμένες περιόδους της συμπράξεως ή έναντι ορισμένων συμφωνιών της συμπράξεως, η οικεία επιχείρηση υιοθέτησε

«συγκρατημένη συμπεριφορά». Συναφώς, η σύγκληση των συσκέψεων, η υποβολή προτάσεως ημερήσιας διάταξης, η διανομή προπαρασκευαστικών εγγράφων ενόψει των συσκέψεων είναι ασυμβίβαστη με τον παθητικό ρόλο του ουραγού που υιοθετεί συγκρατημένη συμπεριφορά. Τέτοιες πρωτοβουλίες αποκαλύπτουν ευνοϊκή και ενεργό συμπεριφορά της οικείας επιχείσεως όσον αφορά την κατάρτιση, τη συνέχιση και τον έλεγχο της συμπράξεως.

Η δεύτερη περίπτωση του ως άνω σημείου 3 προβλέπει μείωση του ποσού του προστίμου λόγω ελαφρυντικών περιστάσεων στην περίπτωση της μη ουσιαστικής εφαρμογής των συμφωνιών. Προς τούτο, πρέπει να εξακριβωθεί αν τα γεγονότα που προέβαλε η οικεία επιχείρηση μπορούν να αποδείξουν ότι, κατά τη διάρκεια της περιόδου κατά την οποία αυτή προσχώρησε στις παράνομες συμφωνίες, δεν τις εφάρμοσε πραγματικά, υιοθετώντας ανταγωνιστική συμπεριφορά στην αγορά.

Ωστόσο, το γεγονός ότι μια επιχείρηση, που αποδεικνύεται ότι μετέχει με τους ανταγωνιστές της σε συνεννόηση ως προς τις τιμές, δεν συμπεριφέρθηκε στην αγορά όπως είχε συμφωνήσει με τους ανταγωνιστές της δεν συνιστά κατ' ανάγκην στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη, ως ελαφρυντική περίπτωση, κατά τον καθορισμό του ύψους του επιβλητέου προστίμου. Συγκεκριμένα, μια επιχείρηση η οποία, παρά τη συ-

νεννόηση με τους ανταγωνιστές της, ακολουθεί, κατά το μάλλον ή ήττον, ανεξάρτητη πολιτική στην αγορά ενδέχεται απλώς να επιχειρεί να χρησιμοποιήσει τη σύμπραξη προς όφελός της.

(βλ. σκέψεις 251-252, 254-255, 257, 267-269)

11. Η αρχή *ne bis in idem* απαγορεύει την επιβολή πλειόνων κυρώσεων στο ίδιο πρόσωπο για την ίδια παράνομη συμπεριφορά προς προστασία του ιδίου εννόμου συμφέροντος. Η εφαρμογή της αρχής αυτής εξαρτάται από τρεις σωρευτικές προϋποθέσεις, ήτοι από την ταυτότητα των πραγματικών περιστάσεων, την ταυτότητα του παραβάτη και την ταυτότητα του προστατευομένου εννόμου συμφέροντος.

Έτσι, μια επιχείρηση μπορεί βασίμως να αποτελέσει αντικείμενο δύο παραλλήλων διαδικασιών για την ίδια παράνομη συμπεριφορά και, επομένως, μπορούν να της επιβληθούν δύο διαφορετικές κυρώσεις, ήτοι μια κύρωση επιβαλλόμενη από την αρμόδια αρχή του οικείου κράτους μέλους και μια άλλη κύρωση κοινοτική, στον βαθμό που οι εν λόγω διαδικασίες επιδιώκουν διακριτούς σκοπούς και δεν υφίσταται ταυτότητα μεταξύ των παραβιασθέντων κανόνων.

Συνεπώς, η αρχή *ne bis in idem* δεν μπορεί, κατά μείζονα λόγο, να τύχει εφαρμογής σε μια περίπτωση στην

οποία οι κινηθείσες διαδικασίες και οι επιβληθείσες αφενός από την Επιτροπή και αφετέρου από τις αρχές τρίτων κρατών κυρώσεις δεν επιδιώκουν, προδήλως, τους ίδιους σκοπούς. Συγκεκριμένα, αν, στην πρώτη περίπτωση, πρόκειται για τη διασφάλιση μη νοθευμένου ανταγωνισμού στο έδαφος της Ευρωπαϊκής Ενώσεως ή εντός του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου, η επιδιωκόμενη προστασία αφορά, στη δεύτερη περίπτωση, την αγορά τρίτου κράτους. Στη δεύτερη αυτή περίπτωση, δεν πληρούται η προϋπόθεση της ταυτότητας του προστατευομένου εννόμου συμφέροντος, που είναι αναγκαία για να εφαρμοσθεί η αρχή *ne bis in idem*.

παραβάσεις του δικαίου των συμπράξεων ενός κράτους μέλους και, κατά συνέπεια, διαπραχθείσες στο κοινοτικό έδαφος.

Ωστόσο, η υποχρέωση να λαμβάνεται υπόψη η απαίτηση περί επεικειάς προκύπτει, αφενός, από τη στενή αλληλεξάρτηση των εθνικών αγορών των κρατών μελών και της κοινής αγοράς και, αφετέρου, από το ιδιάζον σύστημα κατανομής των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Κοινότητας και των κρατών μελών στον τομέα των συμπράξεων επί του ίδιου εδάφους.

(βλ. σκέψεις 290-291)

(βλ. σκέψεις 285-287)

12. Η δυνατότητα σωρεύσεως κυρώσεων, ήτοι μιας κοινοτικής κυρώσεως και μιας άλλης εθνικής κυρώσεως, λόγω της υπάρξεως δύο παραλλήλων διαδικασιών των οποίων το επιτρεπτό προκύπτει από το ιδιάζον σύστημα κατανομής των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Κοινότητας και των κρατών μελών στον τομέα των συμπράξεων, λαμβανομένης υπόψη της επιδιώξεως διαφορετικών σκοπών, εξαρτάται από την απαίτηση περί επεικειάς. Η εν λόγω απαίτηση περί επεικειάς συνεπάγεται ότι, καθορίζοντας το ύψος των προστίμων, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 15 του κανονισμού 17, η Επιτροπή υποχρεούται να λάβει υπόψη τις κυρώσεις οι οποίες έχουν επιβληθεί στην ίδια επιχείρηση για το ίδιο πραγματικό περιστατικό, όταν πρόκειται για κυρώσεις επιβαλλόμενες για

13. Η εξουσία της Επιτροπής να επιβάλλει πρόστιμα στις επιχειρήσεις που, εκ προθέσεως ή εξ αμελείας, διαπράττουν παράβαση των διατάξεων του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ ή του άρθρου 82 ΕΚ, συνιστά ένα από τα μέσα που έχουν δοθεί στην Επιτροπή για να μπορεί να εκπληρώνει την αποστολή επιβλέψεως που της έχει ανατεθεί από το κοινοτικό δίκαιο. Η αποστολή αυτή περιλαμβάνει το καθήκον ασκήσεως μιας γενικής πολιτικής με στόχο την εφαρμογή στον τομέα του ανταγωνισμού των αρχών που καθορίζονται στη Συνθήκη και τον προσανατολισμό της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων προς αυτή την κατεύθυνση.

Επομένως, η Επιτροπή έχει την εξουσία να αποφασίζει για το ύψος του ποσού

των προστίμων προκειμένου να ενισχύσει το αποτρεπτικό τους αποτέλεσμα, όταν παραβάσεις συγκεκριμένου είδους εξακολουθούν να εμφανίζονται σχετικώς συχνά, αν και το γεγονός ότι είναι παράνομες έχει αναγνωρισθεί από την έναρξη της κοινοτικής πολιτικής ανταγωνισμού, λόγω του κέρδους που ορισμένες από τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις αποκομίζουν από αυτές.

Ο σκοπός της αποτροπής που επιδιώκει η Επιτροπή αφορά τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων εντός της Κοινότητας ή του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ). Κατά συνέπεια, ο αποτρεπτικός χαρακτήρας προστίμου που επιβάλλεται σε μια επιχείρηση, λόγω της εκ μέρους της παραβάσεως των κοινοτικών κανόνων του ανταγωνισμού, δεν μπορεί να καθορίζεται ούτε σε σχέση μόνο με την ιδιαίτερη κατάσταση της εν λόγω επιχείρησης ούτε σε σχέση με το αν η επιχείρηση αυτή τήρησε τους κανόνες του ανταγωνισμού που έχουν τεθεί σε τρίτα κράτη εκτός ΕΟΧ.

(βλ. σκέψεις 297-298, 300)

14. Αν η Επιτροπή σκοπεύει να στηριχθεί σε ένα χωρίο απαντήσεως σε ανακοίνωση των αιτιάσεων ή σε έγγραφο συνημμένο σε μια τέτοια απάντηση για να αποδείξει την ύπαρξη παραβάσεως στο πλαίσιο διαδικασίας εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, πρέπει να δοθεί η δυνατότητα στους λοιπούς εμπλεκόμενους στη διαδικασία διαδίκους να εκφράσουν την άποψή τους επί του

αποδεικτικού στοιχείου αυτού. Υπό τις περιστάσεις αυτές, το εν λόγω χωρίο μιας απαντήσεως στην ανακοίνωση των αιτιάσεων ή το συνημμένο στην απάντηση αυτή έγγραφο αποτελεί πράγματι επιβαρυντικό στοιχείο κατά των διαφόρων μερών που μετέσχον στην παράβαση.

Εναπόκειται στην οικεία επιχείρηση να αποδείξει ότι το αποτέλεσμα στο οποίο κατέληξε η Επιτροπή με την απόφασή της θα ήταν διαφορετικό αν δεν λαμβανόταν υπόψη, ως επιβαρυντικό αποδεικτικό στοιχείο, ένα μη κοινοποιηθέν έγγραφο επί του οποίου στηρίξε η Επιτροπή τις κατηγορίες της κατά της επιχείρησης αυτής.

Όσον αφορά τη μη κοινοποίηση απαλλاکτικού εγγράφου, η οικεία επιχείρηση οφείλει απλώς να αποδείξει ότι η παράλειψη κοινοποίησεως του εγγράφου αυτού μπόρεσε να επηρεάσει, εις βάρος της επιχείρησης αυτής, την εξέλιξη της διαδικασίας και το περιεχόμενο της αποφάσεως της Επιτροπής. Αρκεί να αποδείξει η επιχείρηση ότι θα μπορούσε να έχει χρησιμοποιήσει το εν λόγω απαλλاکτικό έγγραφο για την άμυνά της, υπό την έννοια ότι, αν είχε μπόρεσει να παραπέμψει στο έγγραφο αυτό κατά τη διοικητική διαδικασία, θα είχε μπόρεσει να επικαλεσθεί στοιχεία τα οποία δεν συμφωνούσαν με τους επαγωγικούς συλλογισμούς που διατύπωνε κατά το στάδιο αυτό η Επιτροπή, και ότι θα μπορούσε, συνεπώς, να έχει επηρεάσει, καθ' οιονδήποτε τρόπο, τις εκτιμήσεις που επρόκειτο να διατυπώσει η Επιτροπή με την απόφασή της, τουλάχιστον ως προς τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της συμπεριφοράς που της προσήφθη και, ως εκ τούτου, ως

προς το επίπεδο του προστίμου. Στο πλαίσιο αυτό, η πιθανότητα να μπορούσε ένα μη κοινοποιηθέν έγγραφο να επηρεάσει την εξέλιξη της διαδικασίας και το περιεχόμενο της αποφάσεως της Επιτροπής δεν μπορεί να αποδειχθεί παρά μόνον μετά από προκριματική εξέταση ορισμένων αποδεικτικών στοιχείων από την οποία να προκύπτει ότι τα μη κοινοποιηθέντα έγγραφα μπορούσαν να έχουν —σε σχέση προς αυτά τα αποδεικτικά στοιχεία— μη ευκαταφρόνητη σημασία.

(βλ. σκέψεις 343-344, 351)

15. Εφόσον από την εξέταση των λόγων που προέβαλε μια επιχείρηση κατά της νομιμότητας αποφάσεως της Επιτροπής με την οποία της επιβλήθηκε πρόστιμο λόγω παραβάσεως των κοινοτικών κανόνων του ανταγωνισμού δεν προέκυψε έλλειψη νομιμότητας, δεν συντρέχει λόγος να ασκήσει το Πρωτοδικείο την αρμοδιότητά του πλήρους δικαιοδοσίας και να μειώσει το ύψος του εν λόγω προστίμου.

(βλ. σκέψη 386)